

Een overvloedige maaltijd

Bespreking van: Piet Mooren, *Het prentenboek als springplank. Cultuurspreiding en leesbevordering door prentenboeken*. Nijmegen, Uitgeverij SUN, 2000.

Als lezer van dit blad kent u de fascinatie van Piet Mooren voor het prentenboek. *Het prentenboek als springplank* is hier de vrucht van. In bijna 500 pagina's schrijft Mooren een institutionele geschiedenis van het prentenboek in Nederland en rapporteert hij over een onderwijskundig experiment met prentenboeken. Dit boek is zijn proefschrift, dus vanaf nu moet u uw redacteur aanspreken met weledelzeergeleerde heer.

Het boek draagt diverse kenmerken van een proefschrift, met als minst sympathieke dat er vele onderzoekers en onderzoeken opgediend worden en alweer afgeserveerd worden voor ze goed en wel op tafel staan. De kritische kok heeft dan een methodologische onvolkomenheid ontdekt en de lezer blijft met een leeg bord achter. Hoe gebruikelijk dit soort wetenschappelijke afrekeningen ook zijn in proefschriften, ze blijven onbevredigend. Bovendien ontgaat het de lezer niet, dat de onderzoeken met resultaten die Mooren welgevallig zijn, niet door de methodologische mangel worden gehaald.

Het boek wijkt in stijl en uitvoering echter af van de meeste proefschriften. De stijl is helder en zelfs het gecompliceerde experiment wordt duidelijk uitgelegd. Het mooie omslag met illustratie van Wim Hofman en de vele illustraties binnen in het boek nodigen tot lezen uit.

Appels en peren

Mooren kiest twee takken van de sociologie als uitgangspunt voor zijn onderzoek, namelijk de cultuursociologie en de onderwijssociologie. Toch past hij mijns inziens vooral een pedagogisch perspectief toe, wat leidt tot een schijntegenstelling tussen sociologische pessimisten over cultuurspreiding en pedagogische optimisten over het inhalen van leerachterstanden. Mooren kiest onverbloemd voor het laatste kamp en tegen het eerste. Dit is verwarrend, want de twee perspectieven sluiten elkaar niet uit.

Leesbevordering via het prentenboek vormt de inzet van de schijntegenstelling. In een groot opgezet en nauwkeurig geanalyseerd experiment onder leerlingen van groep 3, vindt Mooren dat het gebruik van prentenboeken in de klas kleine, maar positieve effecten heeft op diverse vaardigheden. In een enkel geval, namelijk rekenen, lopen allochtone kinderen van laagopgeleide ouders hun achterstand zelfs gedeeltelijk in. "Zie je wel", juicht de pedagoog, "prentenboeken hebben effect!". "Dat weten die hoger opgeleide ouders ook", bromt de socioloog dan, "en daarom besteden ze er thuis zoveel aandacht aan en hebben hun kinderen een voorsprong". Ze hebben allebei gelijk.

Mooren maakt terecht het punt dat onderwijs niet alleen maar een sociale reproductiemachine is of hoeft te zijn. Je kunt via onderwijs kansarmen relatief grote kansen geven, bijvoorbeeld door de huidige toedeling van middelen op basis van de sociale achtergrond van de leerlingen (SES factor). Misschien zou je bij lerarentekort kinderen uit hoger opgeleide milieu's als eerste naar huis moeten sturen. Toch blijft dit niet meer dan een correctie op wat er thuis gebeurt. De kinderen van hoger opgeleide ouders zullen betere schoolresultaten blijven halen en daarmee hun voorsprong 'certificeren'.

Het sierfruit van T.S. Eliot

Het experiment toont aan, dat prentenboeken de individuele ontwikkeling van kinderen kunnen bevorderen, zij het dat er eerder sprake is van toegenomen rekenvaardigheid en probleemoplossend

classificeren, dan dat zij meer of beter gaan lezen. Naar een uitspraak van Annie M.G. Schmidt stelt Mooren nu dat prentenboeken op korte termijn bijdragen aan lees- en rekenvaardigheid, en op lange termijn bezoek van het Stedelijk Museum bevorderen. De ondertitel van het proefschrift is niet voor niets 'Cultuurspreiding en leesbevordering door prentenboeken'. Ik heb grote aarzelingen om Mooren hier te volgen, omdat hij ons nu het sierfruit van T.S. Eliot ter consumptie aanbiedt, dat mooi maar doorgaans oneetbaar is.

Het sierfruit van T.S. Eliot is het idee dat de lezer een gezaghebbende traditie nodig heeft om literair werk te kunnen waarderen. Deze traditie wordt vertegenwoordigd door een canon van meesterwerken. Het begrip 'waarderen' heeft hier een dubbele betekenis, namelijk het professioneel beoordelen van boeken en het privé genieten van boeken. In de eerste betekenis heeft de canon een exemplarische functie: zo ziet een appel eruit. In de tweede betekenis is de canon een medicijnmandje: eet deze appel, hij is gezond voor je.

De eerste, meer sociologische functie van traditie en canon treedt aanwijsbaar op wanneer deskundigen naar modernistisch gebruik een cultureel domein claimen door er een eigen traditie voor te bedenken. Dit is in Nederland bijvoorbeeld gebeurd bij de Marxistische literatuur met de bloemlezing *Ander Proza*. Hier fungeren canon en traditie als *social markers* voor zowel culturele producten (een literatuur) als gebruikers (literaire lezers). De canon als verzameling pronkstukken.

De tweede, meer pedagogische functie is moeilijker aan te wijzen. Het lijkt mij sterk dat de geleerde manier van lezen, waarbij een boek vergeleken wordt met mijlpalen uit de literatuurgeschiedenis, bij iedereen het leesgenot en -begrip verhoogt. Ook kan ik me moeilijk voorstellen dat er een universele, tijdloze canon is van *appetizers*: een verzameling boeken die de leeshonger opwekken, die cruciale sporten zijn op de ladder van het *hinauflesen*. Mooren komt met enkele voorbeelden, bijvoorbeeld *Karakter* van Bordewijk waaraan Maarten 't Hart zijn leesverslaving te danken heeft. Maar bedenk wel dat hier ook de eerste functie optreedt, de sociale classificatie: 't Hart is een literaire lezer, een van ons!

De notie 'literaire competentie' is een cruciale stap in de redenering inzake cultuurspreiding. Het prentenboek zou de literaire competentie verhogen en daarom de toegang tot de literatuur vereenvoudigen. Helaas is Mooren er tot dusver niet toe gekomen om dit begrip te operationaliseren. Ondertussen voegt hij met T.S. Eliot wel een literatuurwetenschappelijke gang toe aan deze toch al overvloedige maaltijd.

Een eigen boomgaard

Mooren kiest canonisering als invalshoek voor zijn institutionele geschiedenis van het prentenboek. Geïnspireerd door T.S. Eliot gaat Mooren op zoek naar een canon van prentenboeken in de literatuurkritiek, in het literatuuronderwijs, de bibliotheek en in de literatuurwetenschap. Zelfs de kinderboekenpersonages die de onderzochte leerlingen het beste kennen, worden een canon. Helaas voor de leesbevordering is de laatste top vooral bekend van tv of merchandising. De weg leidt voorlopig eerder naar het Centraal Museum dan het Stedelijk Museum, gezien de hoge plaats van Nijntje in dit eindklassement.

Hier dreigt het paard achter de wagen gespannen te worden. Het stelselmatig zoeken naar een canon in de kinderliteratuur wekt de suggestie dat er een canon zou moeten zijn. Mooren maakt gebruik van de sociale, classificerende functie van een canon. Hij lijkt er vooral op uit om erkenning te krijgen voor het kinder- en prentenboek als eigen literair domein: een eigen boomgaard. Zichtbaar teleurgesteld moet hij constateren dat deze canon er nog niet is en dat er in de kinderboekenkritiek weinig verwezen wordt naar voorbeeldteksten.

Maar is dat zo erg? Een professionele kinderboekenkritiek is belangrijk als forum voor discussie

over kwaliteitsnormen. Een eigen canon kan echter ook averechtse effecten hebben, bijvoorbeeld wanneer er naast een canon in de kritiek een schoolcanon ontstaat. Dit bevordert de scheiding tussen het lezen op school en het lezen thuis, die Mooren via het prentenboek op school juist wil tegengaan. Bovendien kan canonvorming een scheiding tussen goede en andere kinderlectuur in de hand werken. Voor je het weet is het *not done* om Dik Trom te lezen.

Misschien gebruikt Mooren de begrippen ‘canon’ en *hinauflesen* zo vaak omdat hij twee zeer verschillende onderzoeken wil verenigen onder één noemer. Dat had wat mij betreft niet gehoeven. Hij schrijft een mooie geschiedenis, die zich als een verhaal laat lezen. Vaak ervaar je het feest der herkenning bij de afbeeldingen uit prentenboeken of bij de uitspraken van critici: ach ja, zo dachten ze toen over kinderboeken.

Het fruit sorteren

Het prentenboek als springplank schotelt ons bepaald geen eenzijdig menu voor. Mooren trekt zich weinig aan van de bestaande wetenschappelijke verkaveling en combineert theorieën en domeinen naar hartelust. Hij verdient het hierin gevolgd te worden. Zijn proefschrift reikt allerlei interdisciplinaire thema’s aan, die verder uitgewerkt kunnen worden. Wat mij betreft is dat op de eerste plaats het begrip ‘literaire competentie’ of, beter nog, ‘culturele competentie’, omdat de vaardigheid in het omgaan met beeldmateriaal niet minder belangrijk is dan leesvaardigheid.

T.S. Eliot beveelt aan om boeken te classificeren naar soort (traditie) en ze in een volgorde te zetten (naar plaats in de traditie). Laten we voor het gemak aannemen dat T.S. Eliot een toonbeeld van culturele competentie is. Het experiment van Mooren, waarin blijkt dat prentenboeken vooral de vaardigheid in classificeren en tellen stimuleren, bewijst dan dat prentenboeken een prima hulpmiddel vormen om culturele competentie te verwerven.

Wouter de Nooy is verbonden aan de vakgroep Kunst- en Cultuurwetenschappen van de Erasmus Universiteit Rotterdam.